

Monografija *Ženski identiteti u muzičkom životu austrougarskog Sarajeva* obrađuje u bosanskohercegovačkoj muzikologiji zanemarenu, ali u širim okvirima aktualnu temu koja omogućava bolje razumijevanje kulturnih tokova u austrougarskom periodu Sarajeva, odnosno uloge žena, nositeljica muzičkog života navedenog perioda. Štaviše, monografija baca potpuno novo svjetlo na shvatanje historije muzike

navedenog razdoblja, što monografiju čini fundamentalnim tekstom kada je u pitanju razumijevanje historijske logike razvoja muzičkog života u Bosni i Hercegovini. Iako je namijenjena naučnoj javnosti, tekst je pregledan i lagano prohodiv te stoga koristan i široj javnosti koja se interesuje za kulturnu historiju Bosne i Hercegovine.

Fatima Hadžić

Robert Gerwarth, *Pobijeđeni: Zašto nije završio Prvi svjetski rat, 1917–1923*. Zagreb: Vuković & Runjić, 2018, 428.

Prvi svjetski rat je iza sebe ostavio pustoš diljem Evrope. Posebno su bile pogođene države na bojišnicama kao što su Francuska, Belgija, Njemačka, Italija, Rusija, Austro-Ugarska, Bugarska i Osmansko Carstvo. A među njima su najviše bile pogođene one zemlje koje su izgubile rat. Pored pretrpljenih teškoća i gubitaka u ljudstvu i imovini, gubitničke zemlje su morale platiti ratnu odštetu pobjednicama te se obavezati i pokoriti određeni

uvjetima koje su zahtijevale pobjednice. Upravo su posljedice ove politike i dešavanja u gubitničkim državama, ali i u nekim koje su pripadale pobjedničkom taboru, u fokusu djela Roberta Gerwartha pod nazivom *Pobijeđeni: Zašto nije završio Prvi svjetski rat 1917–1923*. Glavni zadatak koji autor postavlja u svome tekstu je da prikaže kako je zbog velikih promjena i nesigurnosti u budućnost došlo do velikog nasilja u Evropi nakon Prvog svjet-

skog rata, posebno u zemljama koje su izgubile ovaj sukob.

Robert Gerwarth rođen je 1976. godine u Njemačkoj. Profesor je historije na University College Dublin. Autor je tri knjige, u kojima dominantno piše o historiji Njemačke u dvadesetom stoljeću. Osim toga urednik je pet zbornika radova i autor je mnogobrojnih naučnih radova i članaka. U izradu ove knjige autor je uložio veliki trud. Priredio je nekolicinu karata i na desetine slika. Za izradu ovog djela koristio je 18 arhiva iz osam država, preko 900 knjiga i oko 100 objavljenih primarnih izvora, te na desetine novinskih članaka iz tog perioda.

Ova knjiga je podijeljena na tri dijela sa po pet poglavlja. Prvi dio nosi naziv *Poraz* i prvenstveno se odnosi na period prije kraja Prvog svjetskog rata, od Ruske revolucije pa do završetka rata, s posebnom pogledom na Njemačku i Rusiju. Prvo poglavlje u ovom dijelu je *Putovanje vlakom u proljeće* i tiče se Lenjinovog dolaska u Rusiju i općenito komunističkog pokreta u tom periodu. Naredno poglavlje je *Ruska revolucija* i u njemu autor

opisuje kratkotrajnu demokraciju u Rusiji prije revolucije i tok same Ruske revolucije koja je okončana boljševičkom pobjedom. Treće poglavlje je *Brest-Litovski*. U ovome poglavlju autor govori o sporazumu nakon kojega je Rusija izašla iz rata. Naredno poglavlje je *Okus pobjede*. Njemačka i njeni saveznici su nakon izlaska Rusije iz rata osjetili da s lakoćom mogu izvojevati pobjedu. Ta pobjeda im je ipak bila nedostižna i upravo će osjećaj u vojsci, ali i među stanovništvom, biti da je pobjeda bila nadohvat ruke, ali da su određene sile spriječile da se to desi. Ove sile su kasnije bile identifikovane kao Jevreji, komunisti i nepatriotski elementi među stanovništvom. Upravo će ove skupine biti na posebnom udaru nakon rata. Posljednje poglavlje u ovome dijelu je *Obrati sudbine* u kojem autor piše o kraju Prvog svjetskog rata i porazu Centralnih sila.

Drugi dio nosi naziv *Revolucije i kontrarevolucije*. Prvo poglavlje ovog dijela je *Ratu nema kraja*. Ove revolucije i kontrarevolucije bile su glavni faktor u daljem ispoljavanju nasilja u Evropi. Autor iznosi stav da ovi ratovi nemaju isti cilj kao prijašnji

sukobi, kada je cilj bio osvajanje regija i dobara, kao i poniženje neprijatelja i onemogućavanje bilo kakvog njegovog daljeg suprotstavljanja. Naprotiv, ovi ratovi imaju za cilj potpuno uništenje neprijatelja. Na početku autor govori o posljedicama Prvog svjetskog rata u Baltičkim zemljama, i to o sukobu domaćih komunista i Crvene armije iz Rusije protiv domaćeg stanovništva i dobrovoljaca iz Njemačke. Naredno poglavlje govori o *Ruskim građanskim ratovima*. Ovi ratovi su također bili veoma nekonvencionalni i u njima su učestvovala mnoge frakcije, od monarhista koji su tražili povratak Romanova, pa do zagovaratelja demokratije i čak samo pojedinih generala koji su bili u biti oblasni gospodari određenog dijela tada golemog Ruskog Carstva. Ipak na kraju će iz ovoga sukoba kao pobjednici izaći boljševici na čelu s Lenjinom. Komunizam neće biti ograničen samo na Rusiju, već će se proširiti i u Italiji, Mađarskoj, Bugarskoj i Njemačkoj, ali će najveći uspjeh doživjeti upravo u Rusiji. S druge strane, ove države koje su nisu uspjele da do kraja sprovedu revolucije, doživjele su krvave kontrarevolucije u kojima

nisu stradali samo revolucionari već i nedužni ljudi. Osim toga, kao odgovor na te revolucije, na vlast u tim državama često su dolazile stranke koje su bile radikalne na desnom krilu. Autor za primjer daje Italiju i Bugarsku, a njihovu situaciju će dalje obrazložiti u tekstu. Treće poglavlje je *Prividni trijumf demokratije* u kojem autor najviše piše o Njemačkoj, Mađarskoj i Bugarskoj i njihovoj turbulentnoj političkoj sceni nakon rata. Dalje opisivanje i preokret u politici je dato u narednom poglavlju *Radikalizacija* u kojem autor bilježi proces prelaska navedenih država iz demokratski uređenih zemalja u radikalne države. Kako autor navodi, ova promjena je praćena velikim krvoprolićem. Posljednje poglavlje u drugom dijelu je *Strah od boljševizma i uspon fašizma*. U ovome poglavlju autor gubi svoju konzistenciju, jer se primarno bavi objašnjavanjem nastanka fašističkog pokreta u Italiji i Španiji. Nijedna od ovih država nije spadala u red poraženih.

Treći dio nosi naziv *Pad imperijalizma*. Prvo poglavlje ovog dijela je *Pandorina kutija: Pariz i problem carstva*. Gerwarth se u ovom dijelu

osvrće na pad Njemačkog, Austro-Ugarskog, Ruskog i Osman-skog Carstva i posljedice raspada ovih nekada moćnih država. U ovom poglavlju obrazlaže probleme pri razdvajanju prijašnjih multietničkih carstava na buduće nacionalne države. U narednom poglavlju pod nazivom *Ponovno otkrivanje istočnih područja srednje Europe* posebno se osvrće na raspad Austro-Ugarskog Carstva na veliki broj nacionalnih država. Treće poglavlje je *Vea victis*, u prijevodu „teško pobijeđenim“. U ovom poglavlju autor se osvrće na ugovore kojima su okončani sukobi Prvog svjetskog rata i teške uslove koji su dati pobijeđenima da ih poštuju. Naredno poglavlje je *Rijeka (Fiume)* i u njemu autor detaljno piše o sukobu Italije i Kraljevine SHS oko grada Rijeke, ali i drugih dijelova Jadranske obale. Peto poglavlje je *Od Smirne do Lausanne*, gdje Gerwarth opisuje tranziciju Osmanskog Carstva u Tursku Republiku i ratove koji su pratili taj proces. Posebno je pridodao pažnju

sukobu između Turske i Grčke, koji je bio jedan od najkrvavijih ratova u ovom periodu.

Autor završava ovu knjigu *Epilogom: „Poraće“ i europska kriza sredinom stoljeća*. U ovom epilogu autor daje svojevrsan uvod u Drugi svjetski rat i na osnovu već iznesenih činjenica u knjizi daje razloge zbog kojih smatra da je došlo do toga. Ova knjiga daje odličnu sintezu nasilja nakon Prvog svjetskog rata i posljedica tog nasilja u kasnijem periodu. Smatra da su glavni razlozi ovih nemira etničke razlike, teritorijalna neslaganja i revolucionarne, odnosno kontrarevolucionarne promjene. On smatra da su upravo ovi problem doveli do Drugog svjetskog rata. Osim toga Gerwarth smatra da su i kasniji sukobi u Europi, posebno misleći na ratove na Zapadnom Balkanu 90-ih godina dvadesetog stoljeća, bili prouzrokovani neadekvatnim rješavanjem problema nakon Prvog svjetskog rata.

Omer Merzić